

Tegenwicht voor onzorgvuldige complottheorie

Door Jelle Schöttelndreier

Hier op de site van Antrovista is veel reclame voor een boek over de oorlog in Oekraïne. De titel weerspiegelt de opvatting van veel antroposofen, dat de schuld daarvoor in Amerika ligt. Ik heb het boek niet gelezen, maar ben al decennialang bekend met het complotidee dat onder antroposofen en driegeleders leeft. Het klonk ook weer op 18 oktober 2022 in de Rafaëlkerk in Zeist, in de afgeladen volle cultusruimte, bij een voordracht "Over Rusland" door Mathijs van Alstein. Ik waardeer hem als (mijn) priester zeer, maar dat ook hij deze ideeën verspreidt, daar moet ik toch iets over schrijven. Het werd nogal lang. Ik heb het van tevoren aan hem laten lezen, en naar aanleiding van zijn reactie iets veranderd.

De inhoud ging eigenlijk meer over het Westen dan over Rusland, en was geïnspireerd door Rudolf Steiners mededelingen over een 19e-eeuws complot van machtige Engelsen om hun wereldmacht te behouden door het voorkomen van een Duitse verbinding met Rusland.

Hoewel de spreker zeker geen fan van Poetin is, heeft hij zijn visie op Steiners informatie verbonden met een belangrijk onderdeel van de desinformatie die het Kremlin verspreidt. Sinds de voorbereiding van de annexatie van de Krim werd in Europa door Russische media, supporters en trollen het verhaal verbreid dat bij de goedkeuring door de Sovjetunie voor de hereniging van Duitsland zou zijn beloofd dat de NAVO niet zou uitbreiden.

Dit wordt overal nagepraat, niet alleen in antroposofische en complotkringen. Het verhaal was vrij effectief in het milder maken van de publieke opinie over de annexatie van de Krim in 2014, en in Nederland wellicht beslissend in het verzet tegen de verbinding van de EU met Oekraïne in 2016, het referendum.

Poetin voelde zich daardoor gesterkt in zijn agressieve pogingen om van Rusland weer een groot rijk te maken. Daarvoor hebben vele landen gewaarschuwd die de Sovjetdictatuur aan den lijve hebben ondervonden. Maar in het Westen werd gedacht dat Poetin alleen voor binnenlands gebruik de afkeuring van en angst voor het Westen aanjoeg, om zijn terreurbewind te rechtvaardigen. Er was zelfs weerstand van Frankrijk en Duitsland tegen het toetreden tot de NAVO van een aantal landen die daar zelf om stonden te springen. Die landen worden niet bezet door de NAVO, en hebben defensieve wensen, geen offensieve. Misschien zou je het beter over toelating dan over uitbreiding kunnen hebben, maar ik volg hier verder de gebruikelijke term.

Het verhaal is nu dat Rusland vernederd en bedreigd werd. Zodat wij Oekraïne niet helpen. We vergeten dan dat Poetin, zijn generaals en zijn staatskerk, die ook geleid wordt door een KGB'er, neerkijken op het decadente westen dat geen oorlog durft te voeren. Ook wordt vergeten dat het Westen op vele gebieden samenwerkte met Rusland, politiek, cultureel en economisch. Elke agressie, elke oorlog begint met het verhaal dat de agressor niet anders kan, omdat hij bedreigd wordt, of vernederd.

Tegen die belofte van niet-uitbreiding die mondeling zou zijn gedaan, spreekt wat er op papier is vastgelegd. Gorbatsjov ondertekende in het CVSE-verdrag over de Duitse hereniging dat elk land vrij is om te kiezen bij welk bondgenootschap het wil horen. Dat principe is wederom bevestigd door Jeltsin in 1993 en door Poetin in 2002. Rusland was akkoord toen in 1999 Polen, Tsjechië en Hongarije toetraden tot de NAVO.

Ook in het antroposofische weekblad Goetheanum ging het hoofd van de Sociaalwetenschappelijke Sectie mee in de Poetinpropaganda. Daartegenin reageerde op 10 maart van dit jaar Detlev Hardorp met bovenstaande informatie, uit een boek van een historicus die uitvoerig heeft gesproken met de hoofdrolspelers van de onderhandelingen in die tijd. Gorbatsjov sprak hij meermaals, ook later in diens leven. Die bestreed vurig de verdachtmaking dat Rusland zou zijn bedrogen door de NAVO.

<https://dasgoetheanum.com/zur-wortbruechigkeitslegende/>

De voordracht had als titel Rusland, maar een groot deel ging over het Westen, met name over het complot dat volgens Steiner een geheim deel van het Brits/Amerikaanse establishment zou hebben

gesmeed om het eigen wereldrijk veilig te stellen. Daarvoor zou nodig zijn dat de Midden-Europese cultuur niet de Russische cultuur kan bevruchten.

Deze theorie zou je bevestigd kunnen zien door het feit dat sinds de wereldoorlogen en de Koude oorlog het Europese midden opgedeeld is tussen Oostelijk communisme en Westelijk kapitalisme. Maar is haar geest daardoor ook onwerkzaam geworden? Vaclav Havel inspireerde velen vanuit een onderdrukkend regime.

Volgens de spreker zou die culturele bevruchting alsnog kunnen gebeuren, als Europa - dus niet alleen Midden-Europa, maar ook Noord-, West- en Zuid- Europa uit de NAVO zou stappen. Dat lijkt me een heel eigen invulling van Steiners theorie, en dat mag natuurlijk. Maar het lijkt mij een garantie voor veel meer oorlog. Tenzij dan de VS bilaterale veiligheids garanties gaan geven aan elk van Ruslands doodsbange burens - die al jaren smeken om meer defensie, ook tegen de massale desinformatie-oorlog door het Kremlin. Maar dat zal de Midden-Europese geest niet versterken.

Terzijde: in Nederland sponsort het Kremlin bijvoorbeeld De Andere Krant, die voor de gemeenteraadsverkiezingen in een oplage van 5.9 miljoen huis-aan-huis werd verspreid. In dat blad staan redelijke alternatieven afgewisseld met leugens van krankzinnig wantrouwen, coronavalsheden en goedpraterij van de Russische militaire agressie volgens de lijn van het Kremlin. Volgens Follow The Money hanteert Rusland de oude KGB-strategie van verdeeldheid zaaien bij de vijand. Die zien we hier in Europa toenemen, en in de VS existentieel worden.

Ik zie niet waarom er per se een verandering van militaire geallieerdheid nodig zou moeten zijn voor een geestelijke, culturele bevruchting. Poetins gedachtengoed is toch ook behoorlijk bekend en bij sommigen zelfs populair in ons NAVO-landje.

In de sociale driegeleding wordt het geestesleven los gezien van economie en staatsleven. Het geestelijke leven is niet helemaal vrij in Europa, maar ook niet helemaal onvrij. Er is een grote mate van academische en persvrijheid. In Midden-Europa is er op het moment meer geestelijke vrijheid dan in Rusland.

Ik heb een jaar of dertig geleden kennis gemaakt met Steiners complottheorie via een Duitse historica, Renate Riemeck, die er een boek over schreef. Overigens bedoel ik 'complottheorie' niet diskwalificerend. Amerika's inval in Irak werd verkocht door een complot van valse informatie, een inmiddels bewezen theorie.

Riemeck vond dat de belangrijke geestelijke rol van Midden-Europa geperverteerd was door aanspraken op uiterlijke macht. Dus ook hier dezelfde verwisseling van het culturele met het militaire en economische.

Ik ben altijd over Steiners theorie na blijven denken, maar ik schroom om resultaten van geesteswetenschappelijk onderzoek van een eeuw geleden te extrapoleren naar het heden met behulp van mijn niet-helderziende verstand. Er is ook nogal wat gebeurd in de tussentijd, waardoor de realiteit anders is dan vóór WO1.

Bovendien heeft Steiner zoveel tekst nagelaten - meer dan 8 bijbels - dat voor elk tegengestelde standpunt wel een citaat te vinden is. Zo las ik eens dat het de natuurlijke rol van Amerika is om de politieagent van de wereld te zijn. In dat licht zie ik het NAVO-optreden tegen de onderdrukking van Kosovo door Milosevic' Servië. Bij de rol van politieagent past dat Servië niet werd bezet, slechts gedwarsboemd in agressie buiten haar grenzen. Rusland doet dat anders: het bezet de Krim en delen van Ossetië, en plaatste permanente geweldplegers in Abchazië en Oost-Oekraïne.

Helaas vervult Amerika die politierol niet altijd goed. Obama waarschuwde Assad dat gebruik van gifgas tegen de bevolking een rode lijn was. Maar toen die toch overschreden werd, heeft Amerika er weinig aan gedaan. De dictator die verantwoordelijk is voor die schanddaden en voor gruwelijke martelingen zit er nog steeds en gaat door, met veel Russische steun. Het gevolg is een vluchtelingenstroom. Rusland ziet dat als middel om Europa te destabiliseren, en regelt ook via Belarus en Libië andere vluchtelingenstromen.

Helaas zijn de VS zelf ook verantwoordelijk voor veel brute en verhulde inmenging in andere landen. Maar dat is geen reden om de VS-steun aan Oekraïne te veroordelen.

Wat mij enige reserve geeft ten opzichte van Steiners theorie zelf, is dat ik wel eens dingen van hem las die me Duits-chauvinistisch aandeden. Ook denigrerende oordelen over andere culturen, zoals een merkwaardig sterke afkeuring van de Franse taal. En in het algemeen: heel soms heeft hij dingen gezegd die onderuitgehaald zijn door de huidige kennis en wetenschap.

Dit alles maakt dat ik Steiners geopolitieke verhaal over bedoelingen uit de negentiende eeuw zeker serieus blijf overwegen, maar niet zonder meer kan zien als de verklaring voor de huidige situatie in Oekraïne, en zeker niet als handvat voor beleid.

De spreker onderbouwde zijn verhaal met gecherry-picked uitspraken, zoals eentje van de eerste NAVO-topman. Deze voormalige rechterhand van Churchill zei in 1952 een keer dat de NAVO er was om de Amerikanen in Europa te houden, de Duitsers eronder en de Russen buiten. Dat klinkt nu heel erg, maar zie het in de tijd. De Amerikanen gaven royale Marshallhulp en hadden al 2x Europa van een Duitse bezetting gered, ondanks veel stemmen voor isolationisme onder hun bevolking. En in Rusland heerste toen Stalins terreur. Internationaal en woedde de Korea-oorlog en nog veel meer. Het is ontoelaatbaar om vanuit die ene uitspraak van 70 jaar geleden de NAVO als vijand van het Midden-Europese geestesleven aan te wijzen. Het ging er niet om Bach, Bartok en Schiller eronder te houden, maar het Duitse militarisme van destijds. Inmiddels is de Europese, en daarmee ook de NAVO-houding ten opzichte van Duitsland sterk veranderd.

Een ander bewijsvoerend citaat van iemand van lang geleden was, dat wie Oekraïne bezit, de hele wereld bezit. Zo'n forse statement zonder onderbouwing kweekt wel stemming, maar helpt niet mee aan bezonnen inzicht in de wereld van de 21e eeuw.

Het is een begrijpelijke antroposofische gewoonte dat we bij Steiners vergaande uitspraken gaan zoeken naar feiten en meningen waarmee we hem kunnen begrijpen of onderbouwen. Soms gaat dat wat ver, en dan wordt het wel eens inlegkunde genoemd. Je legt een gewenste betekenis in een feit of verschijnsel. Of je zoekt feiten bij een theorie, cherrypicking. Als het zo ver gaat dat de feiten verdraaid worden, kun je het beter inleggitis noemen.

De spreker wekte een stemming op met de vraag hoe groot Ruslands economie wel niet was: even klein als die van Nederland en België samen. Maar dat is een misleidende voorstelling van zaken. De prijzen liggen daar lager. De Nederlandse militair is veel duurder dan de Russische. Een roebel koopt meer bom in Rusland dan een euro in Nederland. Rusland heeft met 6000 kernwapens het grootste nucleaire arsenaal van de wereld, 18.000 tanks tegenover enkele tientallen in Nederland en België, en enorme voorraden aan natuurlijke grondstoffen en kanonnenvoer. Rusland is niet alleen in Syrië militair zeer actief, ook in Libië en veel andere Afrikaanse staten.

De spreker zei dat Rusland niet had moeten aanvallen, maar had moeten zeggen: oké Westen, jullie hebben de schaakpartij gewonnen, we geven het op. (Als ik het goed verstaan heb - ik zat achteraan). Hij maakte niet duidelijk wat er dan gewonnen was, en wat er dan zou gebeuren. De intensieve samenwerking met Duitsland en andere landen, die nu verbroken wordt, zou er niet minder op zijn geworden, denk ik.

Maar ik denk wel dat een realistische kijk op de situatie, en acceptatie ervan, juist weer nieuwe mogelijkheden biedt voor die Midden-Europese geest waar het Steiner om te doen was.

Zelf gaf Steiner een voorbeeld van zijn realisme. Hij gaf zijn grote project op, om de sociale driegeleding op macro- en mesoniveau te verwerkelijken. Na jaren van enorme inzet en praktische uitwerking was het mislukt, zei hij, voor dat moment in ieder geval, en hij stopte er mee. Ook al stond en staat de driegeleding zelf nog als een huis: de maatschappelijke realiteit maakte een andere inzet nodig.

Zelfs als Steiners Midden-Europa-theorie klopt, zitten we nu met een gevaarlijke tiran, die we nuchter moeten bestrijden. De maatschappelijke realiteit weerspreekt enige kans dat Europa uit de NAVO zou gaan. We moeten ons niet esoterisch afwenden van het probleem, of quasi-ontwaakt,

superieur, sektarisch meegaan in de stemmingen die door ondermijnende desinformatie of esoterische kennis kan worden opgeroepen.

De spreker vond verder dat het Oosten extreemrechts wordt, en het Westen een extreemlinkse tendens heeft. Dat laatste definieerde hij als de maatschappijvorm waarin het individu ondergeschikt is aan het collectief. Ik zie daar geen enkele aanwijzing voor. We zijn individueler dan ooit.

Zijn onderbouwing was dat er een groene dictatuur komt om de aarde en de mensheid te redden van klimaatrampen. Daar verwacht hij dus ook geest en materie. De fysieke aarde kunnen we alleen broederlijk, collectief beheren, want ze is begrensd en voor iedereen nodig. Niet alleen voor mensen, ook voor planten, dieren en oceanen. Daarvoor hoeft de individuele geest niet ondergeschikt te worden gemaakt aan het collectief, integendeel. De gedachten zijn juist vrij, die groeien zelfs als je ze deelt. Het kapitalisme heeft de vrijheid op de verkeerde plaats ingezet, niet in het culturele leven, maar in het materiële, economische. De vrijheid om anderen uit te buiten en de levende aarde te verbruiken en te vergifigen, anti-broederlijk.

Het is voor de meeste mensen al duidelijk dat dat zo gauw mogelijk moet stoppen. Daar hoeft je dus geen groengeestelijke dictatuur voor te vestigen. We hebben slechts harde fysieke grenzen nodig bij consumptie en productie, en een andere verdeling. Bijvoorbeeld allemaal terug naar een auto met het gewicht van een DAFje, i.p.v. de meestverkopende auto nu: de luxe SUV met 5x dat gewicht. Als we allemaal weer een tv-scherm hebben van 50 cm i.p.v. het dubbele of vierdubbele, maakt dat ons niet geestelijk onvrij.

Vrijwillig of gedwongen krijgen we te maken met fysieke grenzen. Op z'n best stellen we die onszelf broederlijk, anders doet de staat het in mondiaal verband gedwongen, maar dat is geen extreemlinkse opoffering van het individu. En als wijzelf, noch de staat, het roer op tijd omgooien, dan komt er overal oorlog om water, nog-vruchtbaar land, voedsel en grondstoffen, waarbij de natuur het eerste wordt opgeofferd, en de mensheid gekluisterd wordt in een aardse hel.

Van het voorkomen hiervan zijn we afgeleid door corona en door deze oorlog. De spirituelen en traditionele vernieuwers nog meer dan de mainstreamers. We moeten ons niet laten afleiden door, maar ook niet wegstijven van de Russische agressie die Europa bedreigt en grootschalige oorlogsmisdaden pleegt. Natuurlijk moeten we ook niet wegstijven van Amerikaanse en Chinese bedreigingen. We moeten vooral in het oog houden wat de grootste bedreiging is: de al maar doordenderende vernietiging van de vruchtbare, levende aarde, en intussen de strijd tegen Poetins gruwelijk niet aan de Oekraïners, Litouwers en Amerikanen overlaten.